

FILMKENNISCENTRUM

Film in Zwolle

Een Benchmark

Dick Smits

15-05-2019

1.Vooraf

Context

We leven al lang in een beeldcultuur. Film is niet meer weg te denken, de grenzen tussen hoge en lage cultuur zijn verdwenen en we communiceren de hele dag via beeld. Tegelijkertijd is en blijft in onze maatschappij, waar velen afgezonderd achter een beeldscherm zitten, het sociale aspect: een behoefte aan samen zijn, aan samen tegelijkertijd kijken en delen.

Dit besef wordt door cinemadeskundigen wereldwijd gedeeld. Als dit vertrouwen er niet was dan zouden filmtheaters en bioscopen niet uitbreiden. Dat in Nederland de grenzen nog niet bereikt zijn blijkt onder meer uit alle uitbreidingen en uitbreidingsplannen van grote internationale concerns. Zij investeren in Nederland omdat ze ervan overtuigd zijn dat hier de investering terug te verdienen is omdat er nog veel rek zit in het bioscoopbezoek.

Niet alleen voor bezoekers en culturele ondernemers ook voor andere partijen is dit interessant. Los van de intrinsieke waarde wordt cultuur en de vaak bijbehorende horeca zo steeds belangrijker en bepalender voor binnensteden. Afgezien van economische overwegingen raakt dit ook aan thema's als participatie of vestigingsklimaat, van belang voor gemeenten.

Sinds 2010 is het filmlandschap veranderd, in positieve zin. Zo is de filmvertoning gedigitaliseerd met als resultaat betere beeldkwaliteit voor alle vertoners, meer mogelijkheden om actueler en vaker te vertonen, en een verder geautomatiseerde bedrijfsvoering. De Nederlandse bioscopen zijn in deze periode vrijwel geheel in handen gekomen van grote internationale investeerders met als gevolg dat de concurrentie zich even vooral tussen hen onderling afspeelt.

De technische toepassingen zijn sneller gegaan en breder aanvaard dan we konden bedenken. De eerste Ipad is uit 2010, Netflix ging in 2013 in Nederland online. Het belangrijkste is wellicht dat de groei in de filmvertoning door heeft gezet waarbij het marktaandeel van de filmtheaters is gegroeid. De filmvertoning heeft de crisis en het thuis kijken uitstekend doorstaan, het was wellicht een rots in de branding.

In deze tijd is ook Filmtheater Fraterhuis gegroeid. Zowel het jaarlijks aantal voorstellingen als het aantal bezoekers liep snel op. Deze veranderingen en de opties die zich aandienen leidden tot deze opdracht om te kijken naar de stand van zaken rondom filmvertoning in Zwolle. Het resultaat is deze benchmark. Invalshoek hierbij is het publieksbereik. Een financieel uitgangspunt is hier niet aan de orde alhoewel recette uit het bezoek een belangrijke pijler vormt voor een gezonde bedrijfsvoering.

Werkwijze

Er zijn tientallen variabelen die invloed hebben op het culturele klimaat en het filmtheaterbezoek in het bijzonder. De grootte van de stad, de geografische ligging, de bevolkingsamenstelling en -opbouw, de geschiedenis, de huidige industrie en die uit het verleden, de architectuur, het midden-

en kleinbedrijf en de horeca in het centrum, de locatie en het pand van het filmtheater, subsidiebeleid, het personeel, de films, de zalen, de techniek en de horeca, alles heeft zijn invloed. Helaas bestaat er geen algemeen rekenmodel waarmee bezoekgedrag aan een toekomstig filmtheater voorspeld kan worden. Elke stad en elk filmtheater is anders. Bij categoriseren blijven er daarom vaak maar een te beperkt aantal vergelijkbare situaties over zodat generaliseren riskant wordt.

Er zijn echter veel data beschikbaar over de huidige stand van zaken en uiteraard over het bezoek in het verleden bij de bioscopen en de filmtheaters. Daarmee zijn wel trends te signaleren en die worden hier benoemd en doorgetrokken voor Filmtheater Fraterhuis.

Als onderbouwing voor een prognose over toekomstig bezoek bij Filmtheater Fraterhuis dient een vergelijking met filmvertoners verspreid over Nederland. Ook worden de ontwikkelingen in de sector kort beschreven.

Filmbezoek wordt in Nederland traditioneel gesplitst in bezoek aan een filmtheater en in bezoek aan de bioscoop. Dit onderscheid geeft geen oordeel over kwaliteit of over wenselijkheid. Het onderscheid is in de praktijk ook niet helemaal zwart-wit. Er zit een grijsgebied tussen. Het verschil tussen bioscoop en filmtheater is gebaseerd op het doel van de filmvertoning: winst versus cultuur. Het gaat om film als handel versus film als cultuur. Dat resulteert in een ander soort films dat vertoond wordt en daarmee uiteindelijk ook in ambiance, organisatie, financieringsstructuur en soms in publiek.

Eind 2018 waren in Nederland 150 bioscopen, 78 kleine filmtheaters en 39 grote filmtheaters. Filmtheater Fraterhuis is een van de grote filmtheaters. Deze indeling wordt bepaald door de brancheorganisatie Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters (NVBF). Om lid van de NVBF te kunnen zijn - en dat is noodzakelijk om film te kunnen vertonen - moet de vertoner voldoen aan een aantal vooral technische eisen. Een groot filmtheater vertoont elke dag films en heeft meestal meerdere zalen. Deze filmtheaters variëren in grootte van één zaal tot acht zalen. Een klein filmtheater heeft geen dagelijkse programmering.

Voor een benchmark is een corpus van vergelijkbare entiteiten noodzakelijk. Continuïteit in het bestaan van die entiteiten is hierbij belangrijk. Door hierop te focussen worden uitschieters in de resultaten door toeval of incidenten geminimaliseerd. Van de 39 grote filmtheaters in Nederland zijn er 34, inclusief Filmtheater Fraterhuis, die al langere tijd tot de categorie 'groot filmtheater' behoren. Zij vormen de betrouwbare bestendige basis voor deze benchmark. Deze 34 grote filmtheaters behoren minimaal negen jaar - van 2010 tot en met 2018 - tot deze categorie. Dit collectief is de belangrijkste graadmeter voor de filmvertoning van filmtheaters in Nederland. Dat betekent niet dat andere filmvertoners buiten beschouwing worden gelaten. Het hele Nederlandse speelveld van filmtheaters en bioscopen wordt meegenomen in de context van deze benchmark als dat relevant is.

Bij de analyses is tevens gelet op nieuwbouw dan wel uitbreidingen van deze filmtheaters in de laatste negen jaar. Bij 21 van de 34 was dat het geval. Aparte analyse van deze 21 filmtheaters is van

belang om prognoses voor Filmtheater Fraterhuis te onderbouwen. Op verzoek van en in overleg met de opdrachtgever is verder nog specifiek gekeken naar de filmtheatersituatie in 11 Nederlandse gemeenten die specifiek als stad te vergelijken zijn met Zwolle.

Van deze 34 grote filmtheaters zijn alle bezoercijfers en voorstellingen over de jaren 2010 tot en met 2018 geanalyseerd. Daarbij is bovendien per voorstelling gelet op zaalgrootte om de bezettingsgraad te kunnen bepalen.

Het complete veld is in zo kaart gebracht. Zo kon gedetailleerd de positie van Filmtheater Fraterhuis in het Nederlandse filmlandschap bepaald worden.

Bij deze benchmark is uitgegaan van het reguliere bezoek zoals dat bij de NVBF geregistreerd wordt en van cijfers ter beschikking geteld door Filmtheater Fraterhuis.

Succes of falen wordt veelal behalve aan de absolute bezoercijfers afgemeten aan drie indicatoren: zaalbezetting, gemiddeld bezoek per voorstelling of hoe vaak een stoel verkocht wordt. Het zijn alle drie andere indicatoren voor dit succes of het falen. In deze rapportage is vooral uitgegaan van de zaalbezetting. Dat is het meest compleet. Het houdt met alle drie factoren tegelijkertijd rekening: bezoek, aantal voorstellingen en zaalgrootte.

De bezettingsgraad zegt ook iets over sfeer. Een heel lage bezettingsgraad én toch veel bezoekers betekent dat er genoeg mensen komen om rendabel te kunnen zijn maar dat dat wel gebeurt in redelijk lege ongezellige zalen. Vice versa betekenen hele hoge bezettingsgraden dat er veel uitverkochte voorstellingen zijn maar wellicht ook opgekropte en teleurgestelde bezoekers die niet meer naar binnen kunnen.

2. Filmtheater Fraterhuis in breder perspectief

Bezoek Nederland en Zwolle

Tussen 2010 en 2018 steeg het bioscoop- en filmtheaterbezoek in Nederland met 26½ procent van ruim 28 miljoen naar bijna 36 miljoen bezoeken. Het filmtheaterbezoek in Nederland steeg in deze periode spectaculair met bijna 69 procent tot net geen 3 miljoen bezoeken. Het einde van die groei is nog niet in zicht.

Het filmbezoek in Filmtheater Fraterhuis groeide vanaf 2010 tot en met 2016 met 57 procent sterk mee met de landelijke stijging. De landelijke groei van de filmtheaters was op dat moment 58½ procent. Uiteindelijk bleef de groei tussen 2010 en 2018 bij Filmtheater Fraterhuis steken op 33½ procent.

De groei van het Filmtheater Fraterhuis werd in 2017 en 2018 afgezwakt. Eind 2016 opende in Zwolle een nieuwe Pathé bioscoop. Zwolle was er aan toe bleek. Het zette de filmvertoningssituatie in Zwolle even op zijn kop.

Het bezoek aan Pathé Zwolle groeide van 2010 tot en met 2016 met 49 procent. Dat was meer dan de landelijke bioscoopgroei in deze periode. Het zat de groei van het Filmtheater Fraterhuis niet in de weg.

Vanaf de opening van de nieuwe Pathé Zwolle liep het storm. Tegelijkertijd liep het bezoek bij Filmtheater Fraterhuis wat terug. Er is geen onderzoek gedaan om te achterhalen of dit een causaal verband betreft. Daarvoor was een publieksonderzoek nodig geweest.

In Zwolle was het bioscoopbezoek eind 2018 uiteindelijk 3½ keer zo hoog als in 2010. Pathé Zwolle kon een stijging van 354 procent noteren. Pathé Zwolle groeide in een keer enorm. Het jaar erop werd dit bestendig. Verdere groei bleef uit. Het bioscoopbezoek bleef op het niveau van 2017. Meestal zakt het bezoek enkele jaren na een bioscoopopening iets terug. Het is nog te vroeg om hierover in Zwolle iets te kunnen zeggen.

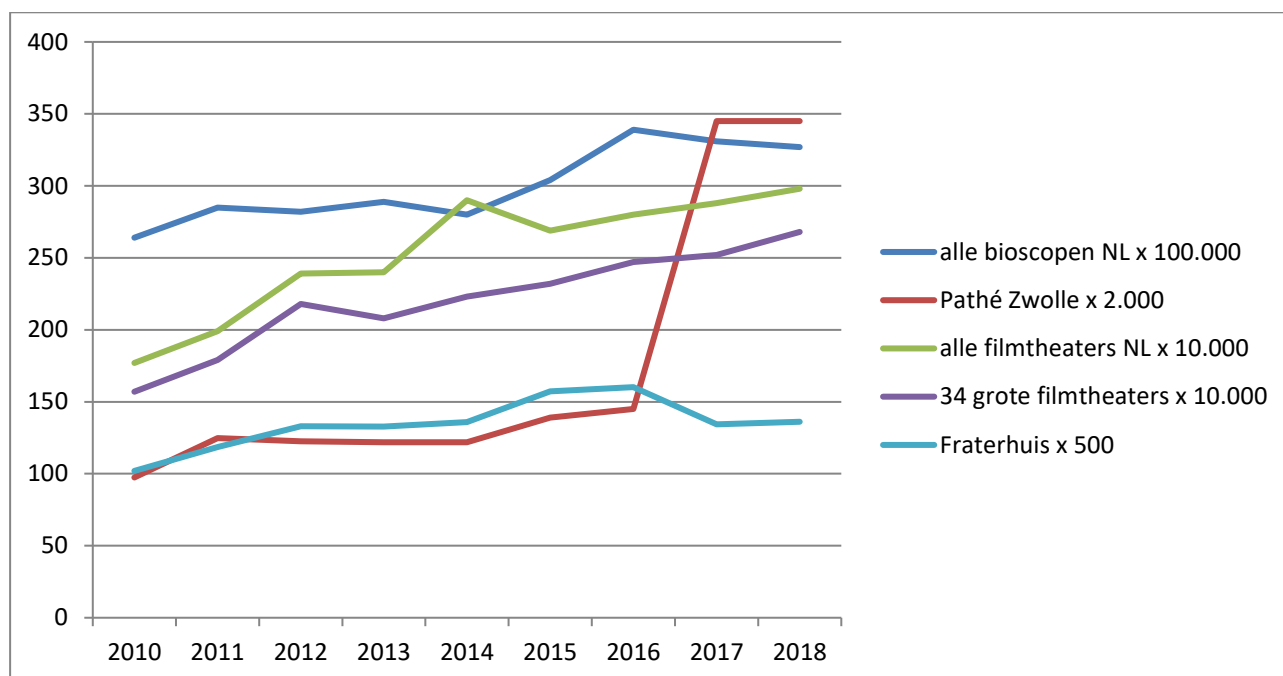
Filmtheater Fraterhuis groeide na 2017 weer licht. Landelijk was tussen 2017 en 2018 de groei bij de filmtheaters 3½ procent. Filmtheater Fraterhuis groeide weer met 1,2 procent.

Uitbreiding

Groei wordt veelal veroorzaakt door 'uitbreiders'. Dat zijn bioscopen of filmtheaters die overgaan naar nieuwbouw, een ander pand of op de bestaande locatie de capaciteit vergroten. Zij groeien letterlijk. Alleen al de nieuwbouw van de filmtheaters EYE in Amsterdam en LantarenVenster in Rotterdam veroorzaakten ruim 26 procent van alle groei bij de filmtheaters in de periode 2010-2018. De nieuwbouw van Pathé in Zwolle is een ander succesvol voorbeeld.

De bezoektijding van Filmtheater Fraterhuis zonder uitbreiding is daarom opvallend. Bij met name bioscopen die geen deel uitmaken van een concern en die niet veranderen is achteruitgang of zelfs sluiting waar te nemen.

Grafiek 1. Bezoekcijfers 2010 t/m 2018

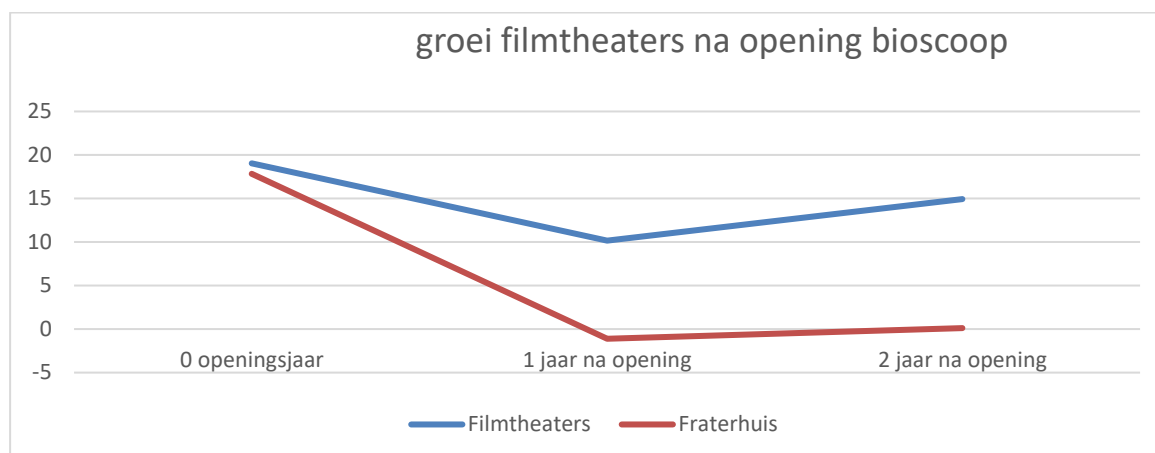

De laatste jaren deed zich een vijftal keren een vergelijkbare situatie voor als bij Filmtheater Fraterhuis: De opening van een nieuwe bioscoop door een concern in een gemeente met een groot filmtheater. Ook daarbij ging het om nieuwbouw en niet om overnames of het samenvoegen of uitbreiden op eenzelfde locatie. In 2 van die gemeenten hebben filmtheaters in dezelfde periode ook uitgebreid. Daarvoor is gecompenseerd in de berekeningen die zijn gebruikt voor grafiek 2. Uiteraard zijn die resultaten van die 5 gemeenten niet direct naar een willekeurig andere situatie overdraagbaar maar ze geven wel een goede indicatie van wat er gebeurt.

In jaar nul opent de bioscoop en de cijfers tonen de groei van de filmtheaters op dat moment ten opzichte van twee jaar daarvoor. In het eerste jaar na de opening van de bioscoop zet een daling van de groei in. Deze daling in groei houdt in het tweede jaar na de opening van de nieuwe bioscoop alweer op om weer om te buigen in een groeistijging. Deze groei houdt ook daarna aan. Gemiddeld ging het bij deze filmtheaters om een daling van ongeveer 8.000 bezoekers in het jaar na de opening van de nieuwe bioscoop. Omdat er enkele hele grote filmtheaters bij zitten is de tijdelijke daling in groei bij hen procentueel minder en is deze relatief hoger bij Filmtheater Fraterhuis.

Overigens zijn in de omgeving van Zwolle geen concurrerende filmtheaters en daar zijn ook geen plannen voor. Na de opening van Pathé Zwolle is de filmvertoningssituatie weer stabiel.

Grafiek 2. Effect van nieuwbouw bioscoop op filmtheater

De filmtheaters zijn redelijk shockproof voor een opening van een nieuwe bioscoop van een groot concern in dezelfde stad. In tegenstelling tot de onafhankelijke bioscopen herpakt men zich snel. Dit zal naar verwachting bij Filmtheater Fraterhuis niet anders zijn. De daling was bij Filmtheater Fraterhuis weliswaar groter maar de trend is dezelfde.

Marktaandeel

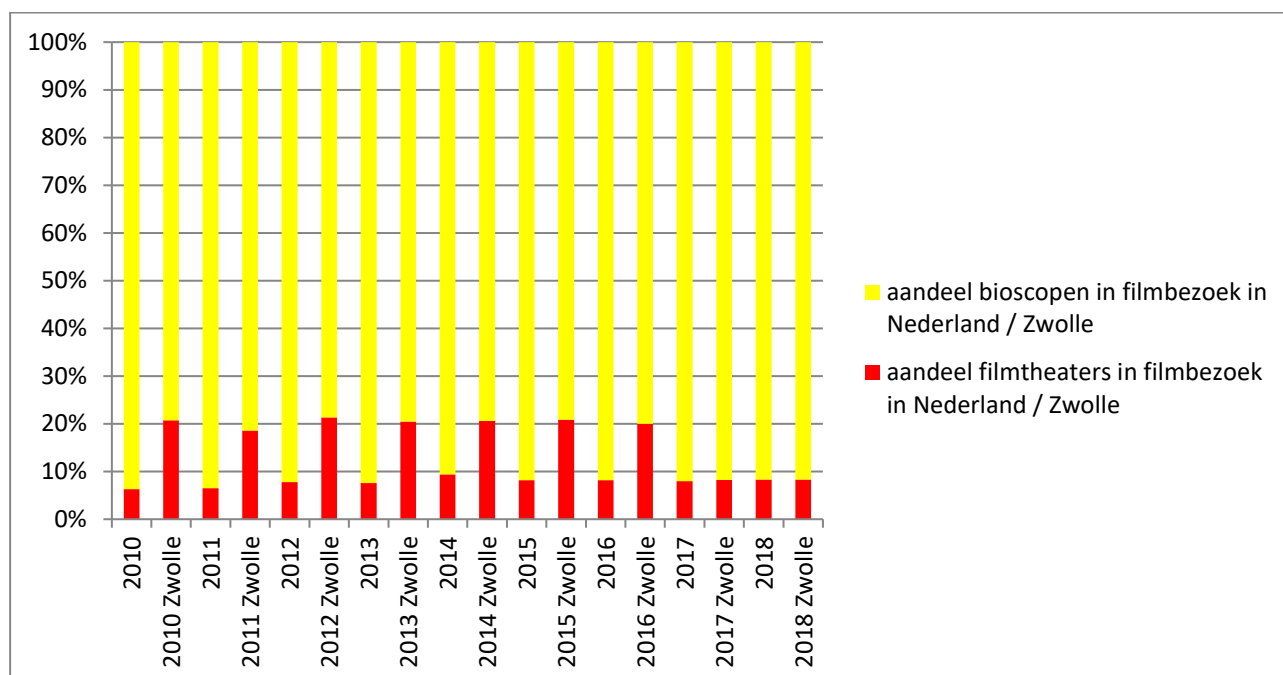
Het aandeel van de filmtheaters in het totale filmbezoek groeit gestaag. Tussen 2010 en 2018 steeg het aandeel van de filmtheaters in het filmbezoek van ruim 6 naar ruim 8 procent, een stijging van 32½ procent. Het lijkt wellicht weinig maar in absolute cijfers gaat het om een stijging tussen 2010 en 2018 van ongeveer 1.217.000 bezoeken.

Het aandeel van Filmtheater Fraterhuis in de filmvertoning in Zwolle was altijd veel hoger dan dat van de gezamenlijke filmtheaters binnen de Nederlandse filmvertoning. Filmtheater Fraterhuis overschreed het aandeel van de filmtheaters in de landelijke filmvertoning met een factor 3¼ in 2010. Filmtheater Fraterhuis hield haar aandeel al die jaren stabiel terwijl landelijk het aandeel groeide. Desalniettemin overtrof Filmtheater Fraterhuis het landelijke aandeel in 2016 nog steeds met een factor 2½.

Na het explosieve succes van Pathé Zwolle zakte het aandeel van Filmtheater Fraterhuis in de Zwolse filmvertoning uiteraard verder. Het eindigde in 2018 uiteindelijk op exact hetzelfde niveau als dat van de landelijke filmtheaters.

Het aandeel van de filmtheaters in het totale filmbezoek groeit. De grote filmtheaters die de laatste jaren uitbreidden groeien het hardst. Het deel van de grote filmtheaters dat niet uitgebreid heeft kan deze groei, zoals we ook in Zwolle zien, over het algemeen niet bijhouden. De kleine filmtheaters, met niet dagelijkse programmering, groeien ook zeer sterk maar hebben uiteraard niet het volume van de grotere filmtheaters. Hun invloed op de totale groei is daarmee klein.

Grafiek 3. Verdeling filmbezoek in Nederland 2010-2018, in percentages

Het marktaandeel van Pathé in Nederland is tussen 2010 en 2018 weinig veranderd. Het is nog steeds het grootste concern van Nederland. Sinds 2010 is het aantal bioscopen van het concern met 25 procent gestegen. Het aantal zalen en het bezoek steeg sindsdien met 30 procent.

Filmtheater Fraterhuis en Pathé Zwolle doen het allebei goed in Zwolle. Gezien de landelijke groeicijfers van filmtheaters zou het voor Filmtheater Fraterhuis eenvoudiger moeten zijn om harder te groeien dan Pathé Zwolle en daarmee marktaandeel te vergroten dan wel terug te winnen. Of minder competitief: om meer bezoekers te trekken voor hun eigen programmering.

3. Filmtheater Fraterhuis en de andere filmtheaters

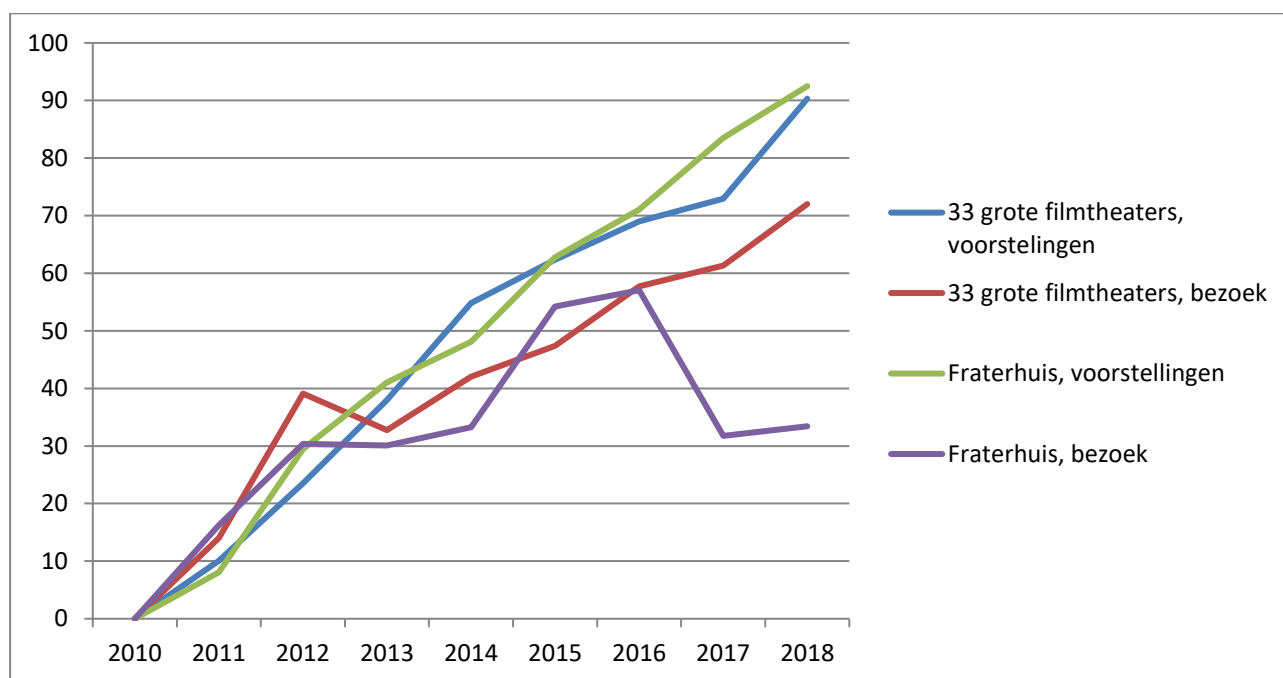
Groei en uitbreiding

Tussen 2010 en 2018 is het bezoek aan de grote filmtheaters met ruim 70 procent gestegen terwijl het aantal filmvoorstellingen met 90 procent steeg. Tot de opening van Pathé Zwolle in 2016 volgde Filmtheater Fraterhuis de landelijke trend van stevige groei in bezoek. De stijging van het aantal voorstellingen bij Filmtheater Fraterhuis volgde ook daarna de landelijke trend.

De groei bij Filmtheater Fraterhuis werd afgezwakt rond de opening van de nieuwe bioscoop Pathé Zwolle. De groei van het Filmtheater Fraterhuis van 2010 tot en met 2018 blijft na de recente opening van Pathé Zwolle met ongeveer 33½ procent achter bij de landelijke trend. De verwachting is dat dit bijtrekt.

De piek in 2012 wordt veroorzaakt door slechts één film namelijk *Intouchables*: het filmaanbod blijft een cruciale factor voor bezoekcijfers. Ook hier volgt Filmtheater Fraterhuis de landelijke trend.

Grafiek 4. Groei bezoek en voorstellingen van grote filmtheaters en Filmtheater Fraterhuis 2010-2018, in percentages

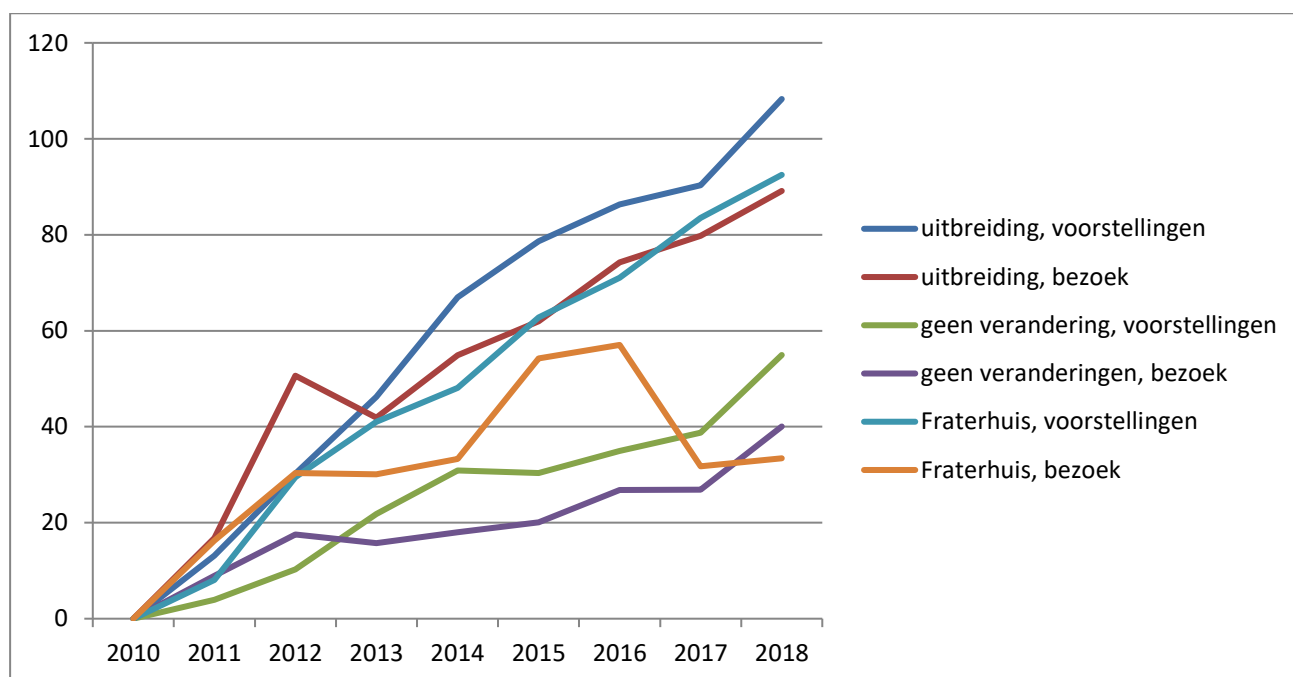
Analyse van de groeicijfers laat een onderscheid zien tussen de 21 grote filmtheaters die uitgebreid hebben in capaciteit, zij het via nieuwbouw, verhuizing of interne uitbreiding, en de 13 waarbij geen veranderingen hebben plaatsgevonden.

De capaciteit in 2018 van niet uitgebreide filmtheaters, inclusief Filmtheater Fraterhuis, was 28 zalen en 2206 stoelen. Deze 13 filmtheaters zonder uitbreiding wijken onderling weinig af voor wat betreft groei. Afgezien van het Filmtheater Fraterhuis zijn nog 5 van de 13 niet uitgebreide filmtheaters bezig met concrete uitbreiding of hebben ze plannen hiertoe.

De 21 uitgebreide filmtheaters groeiden van 61 naar 81 zalen, een stijging van bijna 33 procent. Hun zaalcapaciteit groeide navenant van 5532 naar 7577 stoelen, een stijging van bijna 37 procent. De grote groei van de uitgebreide filmtheaters loopt op tot 89 procent in bezoek en tot 108 procent in voorstellingen.

In alle zalen wordt na uitbreiding zowel in absoluut als in relatief opzicht veel meer vertoond dan voorheen. De bezoeksstijging overtreft de capaciteitsuitbreiding met een factor 2,7 voor wat betreft de zalen en een factor 2,4 voor wat betreft het aantal stoelen.

Grafiek 5. Groei in bezoek en voorstellingen van grote filmtheaters en Filmtheater Fraterhuis gesplitst naar uitbreiding 2010-2018, in percentages

Filmtheater Fraterhuis laat in haar groeicurves tot en met 2016 meer overeenkomst zien met uitgebreide dan met niet uitgebreide filmtheaters. Dat betekent dat Filmtheater Fraterhuis het als 'niet uitbreider' beter deed dan de anderen.

Tussen 2016 en 2018 heeft Filmtheater Fraterhuis ten opzichte van alle 33 andere filmtheaters een achterstand opgelopen in bezoekersgroei van 2 jaar. Ten opzicht van niet uitbreiders is de achterstand ongeveer een ½ jaar. Echter als gekeken wordt naar de trendlijnen dan toont

Filmtheater Fraterhuis, ook in 2018 nog, ruim 10 procent meer bezoekersgroei dan de andere 12 niet uitgebreide grote filmtheaters.

Beide groepen filmtheaters, degene die uitbreiden en degene die dat niet deden, hadden ongeveer dezelfde uitgangspositie met een bezettingsgraad van meer dan 40 procent.

Bij de filmtheaters die uitbreidden zakte de zaalbezetting tussen 2010 en 2018 met ruim 22 procent tot bijna 19 procent. Daar is weer lucht. Bij genoeg capaciteit is dat voldoende voor een goede bedrijfsvoering.

Bij de filmtheaters die niet uitbreidden daalde de zaalbezetting tussen 2010 en 2018 ook en wel met ruim 14 procent tot ruim 26 procent. Hun bezettingsgraad is bijna 39 procent hoger dan de zaalbezettingsgraad van de filmtheaters die wel uitbreidden. De bezettingsgraad zakte bij hen alleen door de toename van het aantal voorstellingen. Ondanks deze toename is het daar bij elke voorstelling nog steeds gemiddeld relatief veel drukker dan bij degene die wel uitbreidden in zalen.

Aan die toename zit een grens als niet uitgebreid wordt. Bovendien genereren extra voorstellingen niet direct evenredig extra bezoek. Met andere woorden, verhoging van het aantal voorstellingen loopt niet gelijk op met de verhoging van het bezoek.

Filmtheaters die niet uitbreiden hebben meer voorstellingen nodig om evenveel groei in bezoek te bewerkstelligen dan filmtheaters die wel uitbreiden. Bij degene die uitgebreid hebben genereert 100 procent verhoging van het aantal voorstellingen ongeveer een verhoging van 80 procent in bezoek. Bij de filmtheaters die niet uitgebreid hebben is deze verhouding 100 tegenover 70. Filmtheater Fraterhuis wist ook zonder uitbreiding tot de verhouding 100 versus 80 te komen voordat de daling inzette.

Afgezien van een 'lager rendement' bij extra voorstellingen hebben de niet uitgebreide filmtheaters ook minder mogelijkheden voor extra voorstellingen. Ze zitten al vaak aan hun plafond voor wat betreft mogelijkheden om het aantal voorstellingen te verhogen.

Ze zitten ook aan hun plafond vanwege de hogere zaalbezettingen: er kan weinig publiek meer bij, het wordt te druk. In het weekend is het al vol en extra voorstellingen op een doordeweekse dag zijn nooit zo druk bezocht.

Vóór 2010, tussen 2006 en 2010, hebben nog 6 andere grote filmtheaters uitgebreid. Ze zijn alle gevestigd in gemeenten met een inwonertal variërend van ongeveer 100.000 tot 150.000 inwoners. Vanaf hun moment van uitbreiding tot op heden bleef het bezoek bij hen stijgen. De verhouding tussen de stijging in voorstellingen en de stijging in bezoek was bij hen ook 100 versus 80, net als de 21 filmtheaters die na 2010 uitbreiden. Hier is dus geen sprake van 'waan van de dag' maar van continuïteit.

Voorstellingen en zalen

Grote filmtheaters met 2 zalen hadden in 2018 gemiddeld 47.410 bezoekers. Filmtheater Fraterhuis is hierbij niet meegerekend. In 2018 ontving Filmtheater Fraterhuis 68.061 bezoekers. De grote

filmtheaters met 2 zalen gaven gemiddeld 1.714 voorstellingen. Bij Filmtheater Fraterhuis waren dat er 2.572. Fraterhuis heeft ruim 43½ procent meer bezoekers en 50 procent meer voorstellingen dan vergelijkbare filmtheaters in Nederland.

Van deze 10 andere filmtheaters met 2 zalen heeft er maar 1 meer bezoek dan Filmtheater Fraterhuis. Dit is de uitzondering die overal boven uitsteekt. Als de cijfers van dit filmtheater worden weggelaten dan daalt het gemiddelde bezoek van de filmtheaters met 2 zalen in 2018 tot 36.951 en het gemiddeld aantal voorstellingen tot 1.590. De zaalbezettingsgraad in 2018 was bij deze filmtheaters ruim 22½ procent. Bij Filmtheater Fraterhuis was in 2018 de bezettingsgraad 32 procent. Door steeds meer voorstellingen te geven heeft Filmtheater Fraterhuis de bezettingsgraad al teruggebracht van ruim 41 procent in 2010 tot dit niveau.

Van alle grote filmtheaters in Nederland hebben er 9 een hogere bezettingsgraad dan Filmtheater Fraterhuis. Daarvan heeft ½ (concrete) plannen voor uitbreiding en ½ is al uitgebreid tussen 2010 en 2018. Deze laatste waren direct weer zo enorm succesvol dat de uitbreiding misschien wel te beperkt is geweest. De andere 3 filmtheaters met een hogere zaalbezettingsgraad dan Filmtheater Fraterhuis hadden al eerder uitgebreid.

Filmtheater Fraterhuis zat en zit nog steeds aan top van haar kunnen binnen de huidige mogelijkheden.

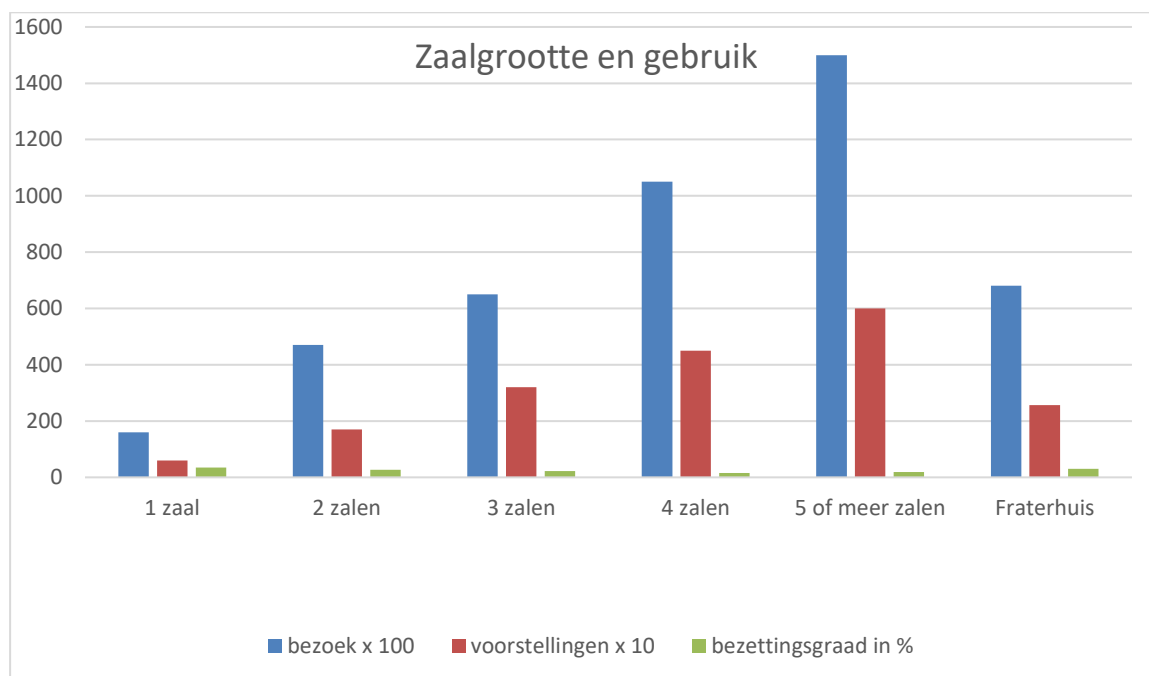
Grote filmtheaters met drie tot en met vijf zalen trokken in 2018 gemiddeld 81.000 bezoekers. Het aantal van drie zalen is hierbij wel sterk oververtegenwoordigd. Heel grof is de indeling van grote filmtheaters met dagelijkse vertoning: één zaal trekt 15.000 bezoekers, twee zalen 45.000 bezoekers, 3 zalen 65.000 bezoekers en vier zalen genereert jaarlijks 105.000 bezoekers, 5 of meer zalen ongeveer 150.000 bezoekers per jaar.

In het oplopende traject van meer zalen en meer bezoekers neemt de zaalbezetting af. De bezettingsgraad is bij grote filmtheaters met 5 of meer zalen nog maar de helft van die van de filmtheaters met 1 zaal. Vanwege het enorme volume aan bezoekers is het voldoende voor een gezonde bedrijfsvoering. Door de gedeeltelijke overlap of gelijktijdigheid van voorstellingen voelt het ook voor het publiek niet leeg maar druk genoeg.

Het aantal voorstellingen neemt niet alleen absoluut maar ook relatief toe met de toename van het aantal zalen. Bij de grote filmtheaters tot en met 2 zalen is het aantal voorstellingen per jaar minder dan 1.000 per zaal. Bij 3 of meer zalen is het aantal voorstellingen meer dan 1.000 per zaal per jaar.

Ook hier steekt Filmtheater Fraterhuis weer ver boven vergelijkbare filmtheaters uit. Het bezoek heeft het niveau van een filmtheater met 3 zalen. Het aantal voorstellingen zit bijna exact tussen dat van 2 en 3 zalen in. De bezettingsgraad is alleen bij filmtheaters met 1 zaal hoger.

Grafiek 6. Bezoek, voorstellingen en bezettingsgraad van grote filmtheaters en Filmtheater Fraterhuis naar zaalgrootte in 2018

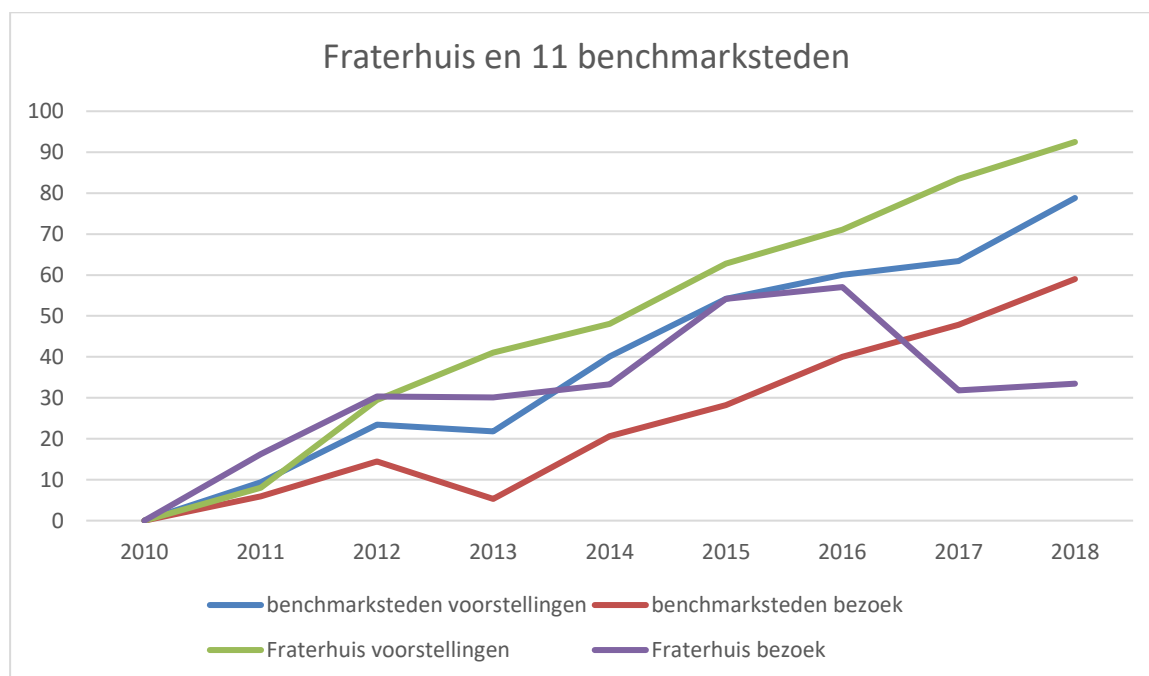
Als uit wordt gegaan van het aantal voorstellingen dan was er in 2018 in het segment van 9 filmtheaters met 2.000 tot 3.000 voorstellingen maar 1 filmtheater met meer bezoekers dan Filmtheater Fraterhuis. Deze heeft tevens een hogere bezettingsgraad. In de gemeente van dit filmtheater met 2 zalen worden momenteel plannen bekeken voor een filmtheater met 6 zalen. Twee andere filmtheaters uit dit segment hebben een hogere bezettingsgraad maar minder bezoekers dan Filmtheater Fraterhuis. Zij zijn op weg naar 5 respectievelijk 4 zalen in hun nieuwbouw.

Directe vergelijking met elf benchmarksteden

Een vergelijking tussen Filmtheater Fraterhuis en de filmtheaters in het cluster steden Arnhem, Amersfoort, Deventer, Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlem, 's Hertogenbosch, Leeuwarden, Nijmegen en Maastricht bevestigt het beeld dat boven is ontstaan.

Deze 11 steden variëren van meer arbeidersstad tot meer studentenstad en van high tech moderne stad tot meer bourgondisch historische stad. Ze hebben gemiddeld iets meer inwoners dan Zwolle, maar niet extreem veel meer. Ze zijn verspreid over Nederland met iets meer nadruk op het Oosten. Ze nemen in hun regio een centrale plaats in. De grote randsteden maken er geen deel van uit.

Grafiek 7. Groei bezoek en voorstellingen van grote filmtheaters in elf vergelijkingssteden en Filmtheater Fraterhuis 2010-2018, in percentages

In 2010 hadden deze elf filmtheaters samen 37 zalen. 5 van hen hadden 2 zalen, 4 hadden er 3. De andere twee waren groter. In 2018 was het aantal zalen opgelopen tot 49. De 2 niet uitgebreide filmtheaters hebben nog steeds 2 zalen elk. Twee filmtheaters zijn van 2 naar 3 zalen uitgebreid. De overige hebben 4 zalen of meer.

Tussen 2010 en 2018 steeg het bezoek aan niet uitgebreide filmtheaters met 40 procent. Bij de uitgebreide filmtheaters was dit 90 procent. Bij de 11 specifieke benchmark filmtheaters is deze stijging in deze periode 60 procent.

Filmtheater Fraterhuis bewerkstelligde haar groei met 2 zalen. De 11 benchmark filmtheaters begonnen hun groeiproces met gemiddeld 3 zalen en eindigden met bijna 4½ zaal gemiddeld. De 21 uitgebreide filmtheaters begonnen hun groeiproces met bijna 3 zalen gemiddeld en eindigden met bijna 4 zalen gemiddeld. Ook de 12 niet uitgebreide filmtheaters hadden deze hele periode gemiddeld 2½ zaal tot hun beschikking.

De groei tussen 2010 en 2018 in de 11 benchmarksteden is 13 procent lager in bezoek en 12 procent lager in voorstellingen dan de groei in de 33 steden met een groot filmtheater (grafiek 4).

Van deze 11 benchmarkfilmtheaters hebben er 9 uitgebreid. Zalengroei, bezettingsgraad of uitbreiding geven echter geen verklaring voor de lagere groei in bezoek en voorstellingen bij deze 11 filmtheaters. Vooral bepalend is dat hier de grote steden ontbreken.

De 2 filmtheaters in de grote steden genereerden 60 procent van de groei bij de uitgebreide filmtheaters, de 9 uitgebreide benchmarktheaters niet meegerekend. In de grote steden is het filmbezoek hoger. Daar wordt ook meer ingezet op het verhogen van voorstellingen. Ook is de verhouding tussen de verhoging van het aantal voorstellingen en de verhoging van het bezoek in de grote steden met 100 versus 118 veel gunstiger dan daarbuiten.

Desalniettemin is in deze 11 benchmarksteden de verhouding tussen een verhoging van voorstellingen en de verhoging van het daarmee gepaard gaande bezoek nog steeds 100 tegen 75. Dat komt dicht in de buurt van de 100 versus 80 van de 21 grote filmtheaters, inclusief grote steden, die uitgebreid hebben.

Groei is dus heel goed mogelijk bij de filmtheaters. Alle grote filmtheaters groeien. Meer voorstellingen genereren meer bezoek. Zonder meer voorstellingen is er geen groei. Alle grote filmtheaters geven meer voorstellingen maar degene die uitgebreid hebben kunnen daar het meest van profiteren.

Afgezien van de recente tijdelijk dip na de opening van Pathé geeft de groeicurve van het bezoek aan Filmtheater Fraterhuis aan dat er enorme vraag is. Filmtheater Fraterhuis groeide tot en met 2016 harder dan de gezamenlijke filmtheaters in de benchmarksteden terwijl Filmtheater Fraterhuis niet heeft uitgebreid. Dan was de groei nog harder gegaan. Trendlijnen geven dat ook aan. Zelfs tot en met 2018 is de trendlijn voor de groei in bezoek van Filmtheater Fraterhuis nagenoeg gelijk aan die van de filmtheaters uit de 11 benchmarkgemeenten.

Meer groeien in voorstellingen en daarmee in bezoek zal echter moeilijker worden doordat de capaciteit nagenoeg gebruikt is.

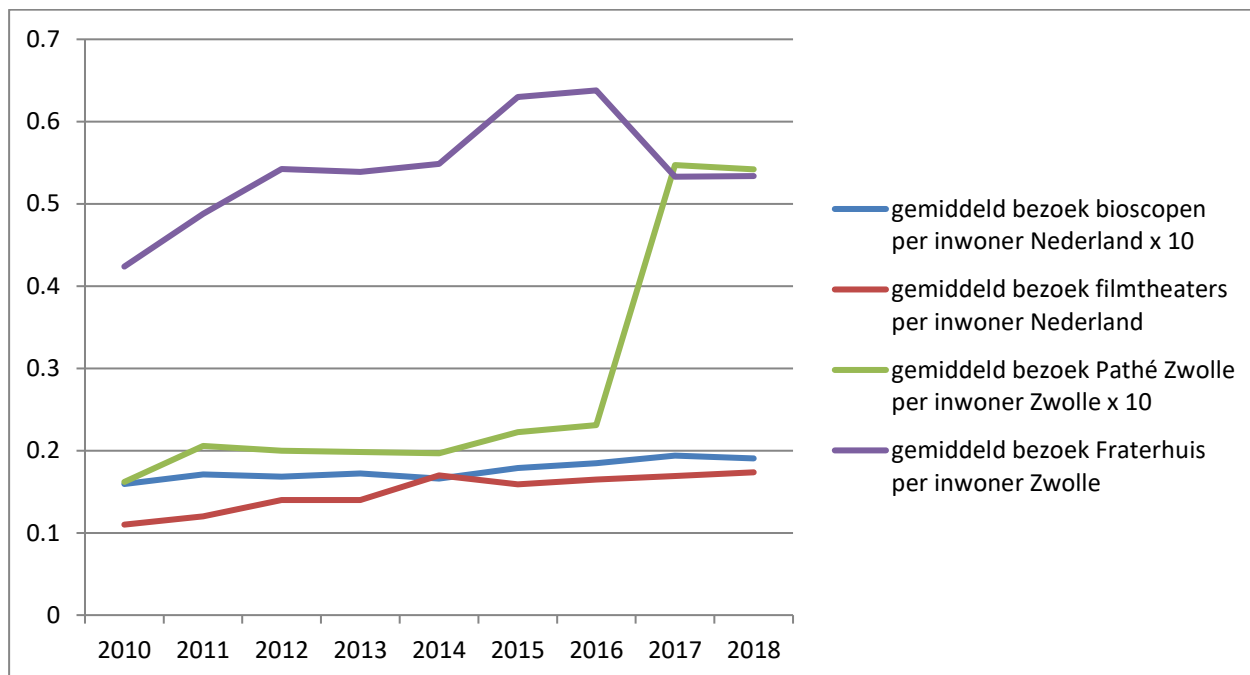
Bezoek per inwoner

Het gemiddelde bezoek per inwoner neemt, een uitzondering daargelaten, toe als de provincie meer inwoners telt of als er meer bioscopen zijn. Dit heeft deels met verstedelijking te maken. Het bereik van bioscopen en filmtheaters in stedelijk en landelijke gebied schommelt rond de 60 respectievelijk 45 procent van de bevolking. Ongeveer 25 procent van de filmbezoekers gaat naar het filmtheater. Dit zijn percentages waarvan men in de sport of in andere culturele segmenten alleen van kan dromen.

In stedelijk gebied wordt relatief vaak de film bezocht. De mogelijkheid tot bezoek is direct aanwezig. Mensen gaan het liefst dichtbij huis naar de film. Als die mogelijkheid gecreëerd wordt, ook in minder stedelijke gebieden, wordt er direct gebruik van gemaakt, alhoewel in niet of weinig stedelijk gebied wel de tendens bestaat dat het bezoek daalt.

Het gemiddelde bezoek per inwoner is landelijk gezien tussen 2010 en 2018 bij de filmtheaters met bijna 58 procent gestegen terwijl de landelijke stijging bij de bioscopen 19½ procent bedraagt. Het gemiddeld aantal filmbezoeken per inwoner is in Zwolle veel hoger dan gemiddeld in Nederland. Het filmtheaterbezoek per inwoner is in Zwolle zelfs hoger dan in de grote randsteden.

Grafiek 8. Gemiddeld filmbezoek per inwoner

Het gemiddeld bezoek per inwoner bij Filmtheater Fraterhuis steeg vanaf 2010 tot de opening van Pathé Zwolle met 51 procent. Landelijk was tot en met 2016 de stijging 37 procent. Gerekend vanaf 2010 tot en met 2018 was de stijging van het gemiddeld bezoek per inwoner bij Filmtheater Fraterhuis 26 procent. Tussen 2010 en 2016 was de stijging bij Pathé Zwolle ruim 42 procent. Tot 2018 gerekend was dat 335 procent.

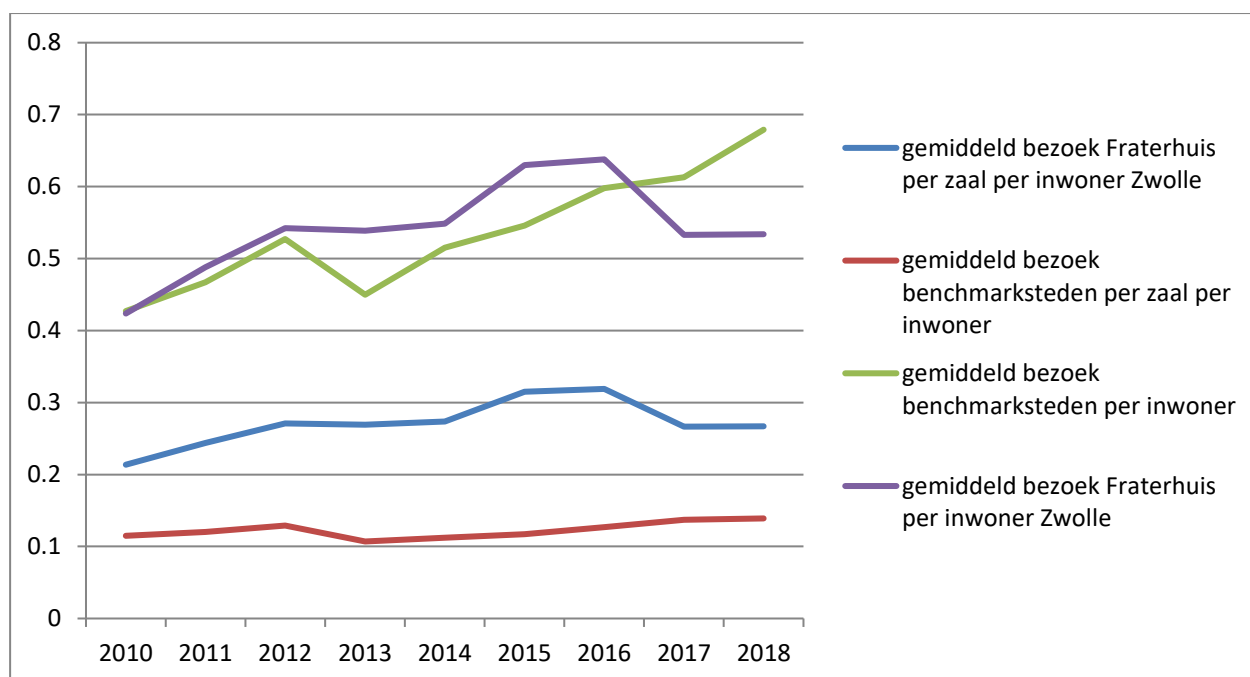
Omdat de sterke stijging in groei bij de filmtheaters gegeneerd wordt door degene die uitgebreid hebben en door de kleine filmhuizen is de groei bij Filmtheater Fraterhuis ook hier opvallend. Temeer daar het gemiddelde bezoek per inwoner bij Filmtheater Fraterhuis ondanks de terugval na 2016 nog steeds veel hoger is dan het landelijk gemiddelde.

Zowel het bioscoopbezoek als het filmtheaterbezoek per inwoner is in Zwolle de gehele periode van 2010 tot en met 2018 veel hoger dan het landelijk gemiddelde. Wel is de verhouding tussen filmtheaterbezoek en bioscoopbezoek per inwoner na 2016 meer conform de landelijke verhoudingen.

Van alle grote filmtheaters in Nederland die in 2018 bestonden hadden er 11 een hoger bezoek per inwoner dan Filmtheater Fraterhuis. Ook opgeteld hebben de 5 grote filmtheaters in Amsterdam samen geen hoger bezoek per inwoner dan het Fraterhuis. Het enige niet uitgebreide filmtheater van deze 11 is bezig met nieuwbouw. Deze 11 filmtheaters met een hoger bezoek per inwoner dan Filmtheater Fraterhuis hebben in totaal 46 zalen. Dat is gemiddeld 2 zalen meer dan Filmtheater Fraterhuis.

Na hun uitbreiding hebben 18 van de 21 filmtheaters die uitgebreid hebben na de uitbreiding niet alleen een hoger bezoek per inwoner dan voorheen maar ook een hoger bezoek per inwoner per zaal. Op welk moment ze ook uitbreidden ze hebben de verhoging in bezoek per inwoner vastgehouden tot op heden. Bij 3 van de 21 is weliswaar het bezoek per inwoner gestegen maar niet het bezoek per zaal. Waarom zij afwijken is onduidelijk.

Grafiek 9. Gemiddeld filmbezoek per inwoner, Fraterhuis, benchmarksteden

Als bezoek per inwoner gerelateerd wordt aan het aantal zalen dan staat Filmtheater Fraterhuis derde ná de enige twee andere filmtheaters uit de benchmarksteden met ieder twee zalen. Bij deze twee andere filmtheaters zijn plannen voor 4 respectievelijk 6 extra zalen.

Trendlijnen vanaf 2010 tot einde 2018 geven aan dat het bezoek per inwoner per zaal bij Filmtheater Fraterhuis harder groeit dan bij de benchmarksteden in deze periode. Dit is los van het feit dat dit bezoek per inwoner per zaal al op een hoger niveau begon bij Filmtheater Fraterhuis.

Er is al die jaren een groeiende behoefte aan filmtheaterbezoek in Zwolle.

Groei is mogelijk door het aantal voorstellingen op een bestaande locatie op te voeren. Dat kan beperkt. De andere manier is uitbreiding in zalen. Capaciteit wordt hierdoor verhoogd en het bezoek stijgt. Bezoekgroei per inwoner wordt vooral bereikt door capaciteitsuitbreiding.

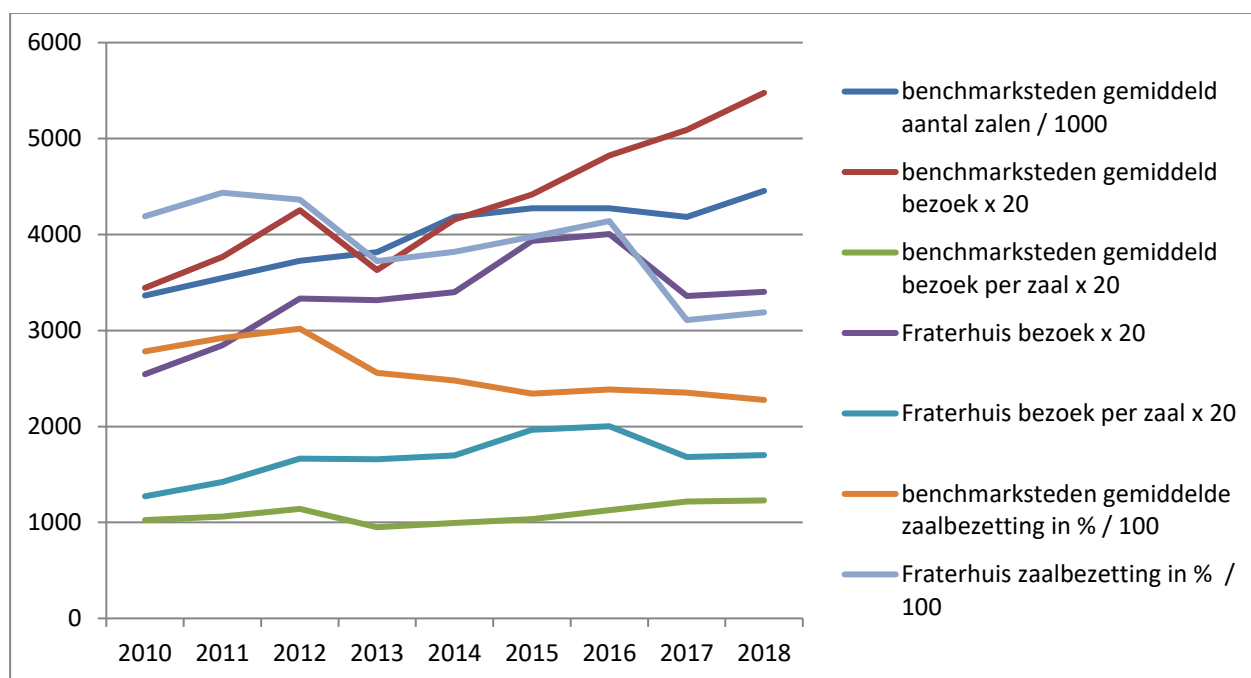
Zaalbezetting

Een bezettingsgraad van honderd procent geeft aan dat alle voorstellingen, alle dagen, uitverkocht zijn. Een bezettingsgraad van nul procent betekent dat er nooit iemand komt. Een bezettingsgraad van 20-25 procent betekent in de praktijk uitverkochte voorstellingen in het weekend en door de week redelijk gevuld maar nog zeker ruimte.

Twintig procent bezettingsgraad is voor bioscopen gewoon. Filmtheaters schommelen daar wat om heen, een beetje afhankelijk van hun grootte. Vijfentwintig procent wordt als zeer goed en bedrijfsmatig zeer verantwoord geacht.

De 33 grote filmtheaters samen kwamen in 2018 uit op 20½ procent. De 21 uitgebreide filmtheaters hadden in 2018 gemiddeld een bezettingsgraad van 19 procent. De 11 filmtheaters uit de benchmarksteden hadden dat jaar gemiddeld een bezettingsgraad van 22½ procent. De bezettingsgraad van Filmtheater Fraterhuis was in 2018 net geen 32 procent.

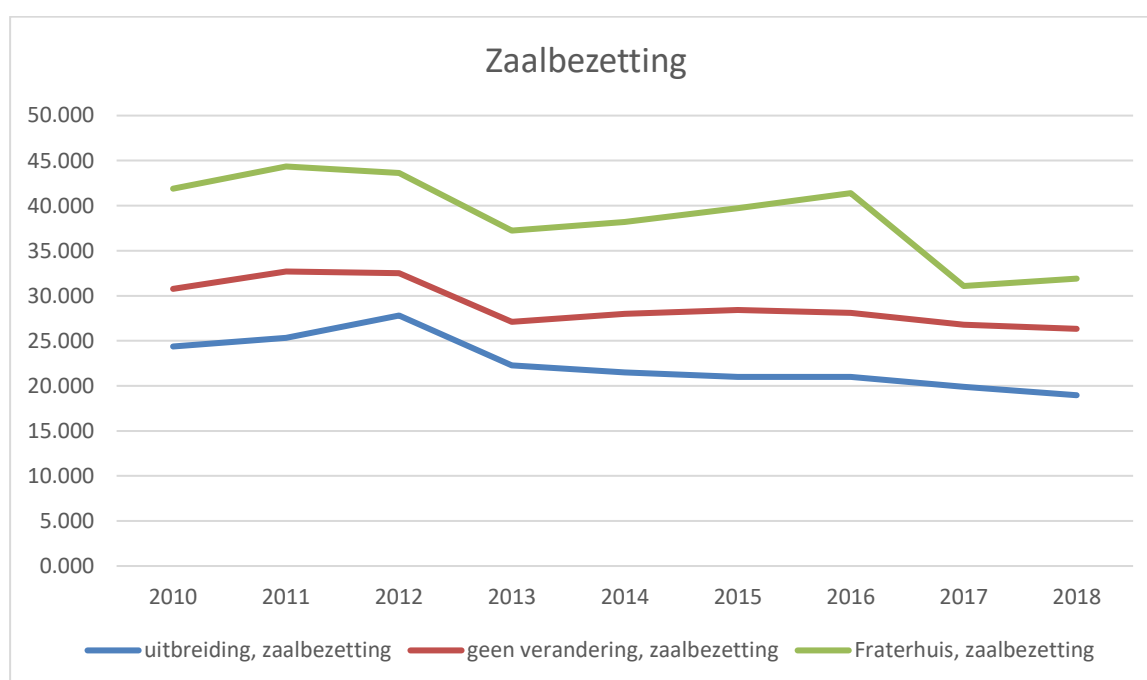
Grafiek 10. Bezoek, zalen, bezettingsgraad, benchmarksteden en Filmtheater Fraterhuis

Na uitbreiding gaat meestal de bezettingsgraad wat omlaag. Het bezoek wordt meer gespreid. Continu lage of dalende bezettingsgraden zijn een teken van verval. Alleen als de zalen zodanig groot zijn en het gemiddelde bezoek acceptabel is dan is deze bezettingsgraad te relativieren.

Een te hoge bezettingsgraad is daarentegen ook niet goed, zeker niet als de locatie beperkt is. Het succes kan zich tegen de vertoner keren. Een hoge bezettingsgraad kan duiden op een grens van het succes. Bij een te hoge bezettingsgraad wordt spreiding van bezoekers moeilijk, het wordt te druk op de piekmomenten en verbetering in service is dan niet meer mogelijk. Men zal vaker nee moeten verkopen. Zalen zijn te vaak uitverkocht. Een lege zaal is misschien ongezellig, te drukke zalen en foyers bevorderen ook niet dat het publiek blijft na de filmvoorstelling of graag terugkeert. Alleen een monopolist kan zich dit veroorloven. Tegelijkertijd vergt ook een positie van 'the place to be' regelmatige verandering om hierin succesvol te blijven. Ook in deze branche is uiteindelijk stilstand achteruitgang.

Grafiek 11. Zaalbezetting in percentages, Filmtheater Fraterhuis en (niet-) uitgebreide grote filmtheaters

Noch bij de uitgebreide filmtheaters noch bij de niet-uitgebreide filmtheaters is een trend waarneembaar naar een hogere zaalbezetting. Dit volgt uit de ratio tussen extra voorstellingen en extra bezoek.

De trendlijn bij Filmtheater Fraterhuis volgt vrijwel identiek de trendlijnen van de andere theaters. De trend van de zaalbezettingsgraad blijft bij Filmtheater Fraterhuis ongeveer op hetzelfde niveau, parallel hoger, aan die van zowel uitgebreide als niet uitgebreide filmtheaters. Dat geldt ook indien 2016 als uitgangspunt wordt genomen. De opening van Pathé Zwolle heeft dus niet zo veel effect op de toekomstige bezettingsgraad bij het Fraterhuis.

Bezettingsgraad is belangrijk om mede te bepalen of grenzen bereikt worden. Als zalen en alles dat daar bij van belang is wordt weggelaten dan is volume in zowel voorstellingen als in bezoek hetgeen

uiteindelijk vooral het programmatisch en het publieke succes bepaalt. Indirect wordt hierdoor uiteraard ook het financiële succes bepaald. Volume is steeds meer van belang omdat tegenwoordig voor een goede exploitatie van uitgebreide filmtheaters wel de helft van de omzet in de horeca gerealiseerd wordt.

3. Conclusie

Constateringen over groeimogelijkheden die zichtbaar zijn in het veld en die ondersteund worden door deskundigen uit zowel commerciële als niet-commerciële hoek worden gestaafd door cijfers. Al is het moeilijk vergelijken, gemeenten verschillen sterk in geografisch, economisch of demografisch opzicht, er zijn duidelijke trends waarneembaar.

Een belangrijke trend is dat de groei in filmbezoek en de groei van het aandeel hierin van de filmtheaters wijdverbreid is. Terwijl dat aandeel tussen 2010 en 2018 landelijk groeide naar ongeveer 8 procent was dat het aandeel van Filmtheater Fraterhuis in de Zwolse filmvertoning met ongeveer 20 procent al jaren hoger. Vanaf de komst van de nieuwe Pathé Zwolle dat een enorme bezoekersgroei veroorzaakte volgde Filmtheater Fraterhuis de landelijke groei.

Zwolle kent een breed gedragen filmklimaat voor zowel bioscoop als filmtheater. Het filmbezoek in Zwolle per inwoner ligt hoger en stijgt sterker dan het landelijke gemiddelde. Er is een grote vraag in Zwolle naar filmtheateraanbod in een filmtheaterambiance. Pathé Zwolle lijkt geconsolideerd in bezoek en filmtheaters zijn in het algemeen redelijk shockproof voor de opening van een nieuwe bioscoop. In de omgeving van Zwolle zijn geen concurrerende filmtheaters en daar zijn ook geen plannen voor.

Alle grote filmtheaters groeien. Ze geven meer voorstellingen en meer voorstellingen genereren meer bezoek. Zonder meer voorstellingen is er geen of weinig groei in filmbezoek. Groei in voorstellingen wordt vooral mogelijk door capaciteitsuitbreiding via nieuwbouw, verhuizing en soms door verbouw. Uitbreiding bij grote filmtheaters in heel Nederland leidt tot groei van het bezoek en deze groei is blijvend. Anderzijds heeft stilstand, het handhaven van de bestaande situatie, gevolgen in de vorm van minder stijgende bezoekerscijfers of van krimpende bezoekerscijfers veroorzaakt doordat het publiek wel mee gaat met de tijd en hogere eisen stelt aan bijvoorbeeld faciliteiten, horeca, gemak of programma.

De grote filmtheaters die de laatste jaren uitbreidden groeien het hardst. Filmtheater Fraterhuis laat in haar groeicurves tot en met 2016 meer overeenkomst zien met uitgebreide dan met niet uitgebreide filmtheaters. Als gekeken wordt naar de trendlijnen dan toont Filmtheater Fraterhuis, ook in 2018 nog steeds, meer bezoekersgroei dan de andere niet uitgebreide grote filmtheaters. Dat betekent dat Filmtheater Fraterhuis het als nog niet uitgebreid filmtheater beter doet dan de anderen.

Filmtheater Fraterhuis scoort beter dan vergelijkbare grote filmtheaters zowel in Nederland als in vergelijking met filmtheaters in de 11 benchmarksteden. Afhankelijk of het ijkpunt bij 2016 of bij 2018 gelegd wordt is er meer groei, meer bezoek, meer bezoek per inwoner en per zaal, er zijn meer

voorstellingen en er is een hogere zaalbezetting. Maar Filmtheater Fraterhuis zat en zit nog steeds wel aan top van haar kunnen binnen de huidige mogelijkheden.

Filmtheater Fraterhuis heeft een zeker groeipotentieel. Analyses vanuit diverse invalshoeken wijzen in dezelfde richting. Als gelet wordt op zalen, op voorstellingen, op steden van gelijke omvang, op niet-grote steden, op bezettingsgraden, op groei binnen de huidige locatie, op gerealiseerde uitbreidingen over een voldoende lange periode inclusief crisis, dan is alleen maar te concluderen dat er ruimte is voor groei bij Filmtheater Fraterhuis.

In de huidige beeldcultuur zijn bioscopen en filmtheaters de ontmoetingsplaatsen. Zij dragen bij aan ontwikkeling en vermaak van de bezoeker en zorgen voor reuring in een leeglopende binnenstad.

Zwolle heeft een filmtheater dat aan zijn grenzen zit en is een van de succesvolste in haar categorie in Nederland. Uitbreiding is logisch, het klimaat is er naar. Concurrentie van filmtheaters of de bioscoop is niet te vrezen. Filmtheater Fraterhuis heeft een bewezen goede relatie met het publiek. De bezoeker spreken boekdelen, Filmtheater Fraterhuis is gewenst.

Als Filmtheater Fraterhuis uitbreidt dan kunnen daar zowel goed bezochte arthousefilms als de wat kleinere kunstzinnigere films hun plek krijgen en afhankelijk van het bezoek wat langer of korter vertoond worden. Maatwerk is dan mogelijk en meer films kunnen beter afgestemd op het publiek hun weg vinden.

Filmtheater Fraterhuis is speler in het segment waar met succes uitgebreid wordt en heeft daar een positie in de kopgroep. Filmtheater Fraterhuis moet op zijn minst gaan nadenken over grotere uitbreiding. Uitbreiding is vaak een traject van jaren. Als overheden nauw betrokken zijn is tien jaar niet ongebruikelijk. Alle seinen staan nu op groen. Het is altijd riskant voorspellen maar met een verdubbeling van het aantal zalen en een verdubbeling of tweeënehalf keer het huidige aantal voorstellingen zou Filmtheater Fraterhuis haar bezoekers met 75 tot 100 procent moeten kunnen verhogen.

4. Samenvatting

Belangrijkste trend sinds 2010 is dat de groei in de filmvertoning door heeft gezet waarbij het marktaandeel van de filmtheaters hard is gegroeid. Meer mensen bezoeken de film en steeds meer het filmtheater.

En de grenzen aan de groei zijn nog niet bereikt. De groei wordt bij bioscopen vooral veroorzaakt door capaciteitsuitbreiding. Meestal is dat nieuwbouw. In Nederland wordt daarom momenteel nog steeds veel geïnvesteerd in nieuwe bioscopen.

Analyse van het bezoek aan alle grote filmtheaters de laatste tien jaar in heel Nederland laat zien dat ook uitbreiding daar bij alle filmtheaters leidt tot groei en dat deze groei blijvend is en dat deze groei groter is dan bij de bioscopen. Dat geldt ook alle uitbreidingen van filmtheaters in middelgrote gemeenten.

De grote filmtheaters die niet uitgebreid hebben groeien veel beperkter. Hun groeipotentieel wordt beperkt doordat hun capaciteit al ten volle wordt benut, terwijl er nog overduidelijk grote vraag is. Zij hebben hun grenzen hierdoor veelal gedwongen wel bereikt.

Concurrentie van andere filmtheaters heeft Filmtheater Fraterhuis niet. Verdere uitbreiding van bioscopen in Zwolle valt niet te verwachten. Met het huidige Pathé is de afbakening weer duidelijk. Dat is een complementaire relatie.

Sinds 2010 steeg het bezoek aan Filmtheater Fraterhuis met 33 procent. Filmtheater Fraterhuis heeft een enorm hoge zaalbezetting. Filmtheater Fraterhuis groeit, tegen de verdrukking in, tot het randje. Zwolle heeft hiermee weliswaar een filmtheater dat een van de succesvolste in haar categorie is in Nederland maar het heeft ook een filmtheater dat aan haar grenzen zit. Daardoor wordt het kwetsbaar. Men zal vaker nee moeten verkopen tegen potentiële bezoekers, actueel blijven programmeren en mooie films draaien wordt moeilijker. Ook in deze branche is stilstand achteruitgang.

Filmtheater Fraterhuis heeft een enorm groeipotentieel. Meerdere analyses vanuit diverse invalshoeken wijzen in dezelfde richting. En deze analyses gaan over een voldoende lange periode, inclusief de tijden van crisis. Als gelet wordt op aantal zalen, op aantal voorstellingen, op steden van gelijke omvang, op niet-Randstedelijke gemeenten, op filmtheaters met dezelfde bezettingsgraden als Filmtheater Fraterhuis, op groei binnen huidige beperkingen, op gerealiseerde uitbreidingen dan is alleen maar te concluderen dat er enorme ruimte is voor film in Zwolle.

Na de analyse van alle grote filmtheaters in Nederland, de situatie in Zwolle en de plannen tot uitbreiding lijkt de insteek om met 1 zaal uit te breiden conservatief. Een verdubbeling van het aantal zalen, stoelen en filmvoorstellingen per jaar is realistisch. Bij één extra kleine zaal zal het 85.000 à 90.000 bezoekers trekken. Bij een verdubbeling van de capaciteit moet ver boven de 100.000 bezoekers realiseerbaar zijn en is Filmtheater Fraterhuis bovendien toekomstbestendig.